

Politisk kronik

2. halvår 1998

Lars Bille, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet

På nær den fortsatte borgerkrig hos de konservative bød sommermånederne ikke på partipolitiske hændelser af nævneværdig betydning. Meldingerne fra partiernes sommergruppemøder, som traditionelt løber af stablen i sidste halvdel af august måned, lød alle på, at selvfølgelig ville de hver især forfølge deres politiske mål, men også at de ville gå til efterårets politiske arbejde med en stor portion forhandlingsvilje.

Det radikale Venstre afholdt landsmøde den 12.-13. september. Efter tabet af ét mandat ved valget den 11. marts var det vel forventeligt, at der på landsmødet ville være kritiske røster over partiets udbytte af regeringssamarbejdet med Socialdemokratiet. Store- og lillebror komplekset blev da også vendt på mødet. Gruppeformand Jørgen Estrup sagde i sin tale til de 600 delegerede, at det tidspunkt kunne komme, hvor partiet måtte forlade regeringen, fordi de radikale resultater var for få og for små. Den politiske leder, økonomiminister Marianne Jelved understregede dog skyndsomt, at det ikke stod lige for, at de radikale var på vej ud af regeringen. Et af de ømtålelige spørgsmål i regeringssamarbejdet var holdningen til dagpengeperiodens længde, som de radikale ønskede afkortet fra fem til fire år, og efterlønsordningen. Debatten om denne ordning viste, at der især blandt de unge radikale var et stærkt ønske om enten helt at afskaffe den eller i det mindste at sætte efterlønsalderen op fra 60 til 63 år fra år 2005.

Partiledelsen ønskede ikke en så markant vedtagelse, som ville binde den i de igangværende forhandlinger med regeringspartneren. Det lykkedes ledelsen at få vedtaget en blødere og mindre forpligtende udtalelse om at gøre efterlønsordningen mere fleksibel, og om at det skulle overvejes, hvordan ordningen fremover kunne indrettes for at hæve den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder fra arbejdsmarkedet. Men det er værd at bemærke, at omkring en tredjedel af de delegerede stemte for den stramme formulering. Desuden blev folketingsgruppen kritiseret for at have medvirket til før sommerferien at gennemføre den nye integrationslov, fordi den i betænkelig grad var på kant med internationale konventioner, som Danmark havde tiltrådt. Endelig vedtog et lille flertal mod ledelsens anbefaling en resolution om boligpolitik, som reelt fastslog, at partiet skulle arbejde for helt at fjerne rentefradraget for ejerboliger og al boligstøtte.

Landsmødet vedtog på forslag fra europaparlamentariker Lone Dybkjær og med støtte fra gruppeformand Jørgen Estrup og EU-ordfører Elisabeth Arnold, at de 16 danske europaparlamentarikere skulle have adgang, men ikke stemmeret, til Folketingets Europa-udvalg. Denne vedtagelse agtede både økonomiminister Marianne Jelved og udenrigsminister Niels Helveg Petersen at modarbejde blandt andet med den begrundelse, at det efter deres opfattelse ville være på kant af

Grundloven. I øvrigt blev Lone Dybkjær med 219 af 299 afgivne stemmer valgt til partiets spidskandidat til europaparlamentsvalget den 10. juni 1999. Som nummer to på listen valgtes Naser Khader, som i øvrigt blev topscorer, da landsmødet valgte 15 medlemmer til partiets hovedbestyrelse.

Statsminister Poul Nyrup Rasmussen havde på Socialdemokratiets sommergruppemøde den 29. august forsigtigt åbnet op for en debat om udlicitering af offentlige serviceopgaver. Den 15. september offentliggjorde fire fremtrædende socialdemokrater så et debatoplæg »Nye borgere – nye socialdemokratiske muligheder«. Oplægget var skrevet af overborgmester Jens Kramer Mikkelsen, næstformand i LO Tine A. Brøndum, formanden for Forbundet af Offentligt Ansatte Poul Winckler samt formanden for Danmarks socialdemokratiske Ungdom Morten Bødskov.

I oplægget fremkom de med et ret så kontroversielt bud på en socialdemokratisk udliciteringsstrategi. Efter deres mening var der brug for et kritisk syn på, hvor grænserne for den offentlige sektors ansvar skulle gå. Det var nødvendigt med en prioritering i velfærden: hvem skulle have hvad i fremtiden. Der skulle være et tættere samarbejde mellem det offentlige og det private i løsningen af de traditionelle offentlige velfærdsopgaver, og borgernes frie valg skulle indgå som et vigtigt element, når det skulle besluttes, hvordan velfærdsydelserne skulle organiseres. Det skulle fortsat være lokalpolitikkerne i kommunerne, der havde ansvaret for og førte kontrol med den offentlige service, også når en ydelse var blevet udliciteret til et privat firma. Tiden var dog efter deres opfattelse inde til, at socialdemokraterne glemte adskillelsen mellem »hård« og »blød« offentlig service og i stedet satte borgernes tilfredshed i centrum.

Det kontroversielle i oplægget lå netop i forslaget om, at partiet skulle opgive modstan-

den mod udlicitering af de bløde velfærdsområder. Forud for partiets kongres i 1996 havde partiet – blandt andet på baggrund af et debatoplæg formuleret af en kreds af socialdemokrater kendt under navnet Hilden and the Hackers – haft et omfattende og intenst opgør om udlicitering. Det var afsluttet med, at 1996-kongressen havde vedtaget den formulering, der stod i partiets arbejdsprogram for 1996-2000, nemlig at »Socialdemokratiet vil, at pleje og omsorg fortsat er en samfundsopgave. På dette område vil vi ikke udlicitere til private«.

Debatoplægget mødte stærk modstand i store dele af partiets bagland, især blandt amtspolitikere og borgmestrene. Derimod blev det af blandt andet finansminister Mogens Lyketoft karakteriseret som et godt initiativ og et spændende oplæg, der understregede, at indholdet af ydelserne var vigtigere, end hvem der udførte dem. Partitoppen var tydeligvis interesseret i en opblødning af partiets standpunkt. Tidspunktet for offentliggørelsen af oplægget var også kontroversielt, idet Socialdemokratiet skulle afholde kongres den 19.-20. september under temaet »Fremtidens Velfærd«. Derfor frygtede kritikerne af oplægget, at topledelsen gennem vedtagelsen af kongressens politiske hovedudtalelse ville gennemtrumfe en ændring af partiets holdning på dette kernepunkt, uden at medlemmerne havde haft mulighed for at drøfte spørgsmålet ude i vælgerforeningerne.

Kongressen kom således til endnu en gang at forme sig som en styrkeprøve dels mellem partiets venstrefløj og den midtsøgende højrefløj, i medierne benævnt henholdsvis traditionalisterne og fornyerne, dels mellem generalerne og obersterne i partiet.

På et forretningsudvalgsmøde den 18. september lykkedes det at nå frem til en formulering, som begge sider erklærede sig dækket ind af. I den hed det, at »Socialdemokratiet mener, at pleje- og omsorgsopgaver bedst lø-

ses i den offentlige sektor«. Men debatten på kongressen viste, at stemningen var meget kritisk over for denne nye formulering. Mange af de delegerede, der tog ordet, udtalte sig i skarpe vendinger mod selve forslaget, ligesom de fandt, at Poul Nyrup Rasmussen i sin beretning havde forholdt sig lidt for positivt til udliciteringsspørgsmålet. Han skulle efter deres opfattelse have taget direkte afstand til de fire's debatoplæg. Så da de omkring 800 delegerede stemte om den politiske udtalelse indeholdt den en ordret gengivelse af formuleringen fra arbejdsprogrammet. Udtalelsen blev vedtaget enstemmigt. Topledelsen havde erkendt, at den ikke på denne kongres kunne flytte holdningerne til udlicitering. Nederlaget var tydeligt. Debatten om indhold og strategi i Socialdemokratiets omstillingsproces havde endnu en gang slået gnister og efterladt vindere og tabere. Denne gang var det traditionalisterne, der løb af med sejren, hvilket fik Poul Nyrup Rasmussen til at advare imod, at det, der skulle være en fordomsfri meningsudveksling, ikke udviklede sig til at blive en meningsfri fordomsudveksling.

Forløbet af kongressen gav også vidnesbyrd om, at der endnu ikke var harmoni mellem kredsen omkring Poul Nyrup Rasmussen og kredsen omkring Svend Auken, sidstnævnte kendt under navnet »Aldrig mere en 11. april«, datoen for formandsopgøret i 1992. Fronterne kunne stadig ses og høres. Svend Auken havde ikke just været passiv, hverken med hensyn til at få kongressen til at fastholde modstanden mod ændringer i udliciteringsstrategien eller i kritikken af timingen af offentliggørelsen af de fire's debatoplæg eller af partiledelsens manglende respekt for medlemsdemokratiet. Han karakteriserede ledelsens adfærd som forsøg på kongreskapring. At Poul Nyrup Rasmussen fandt det nødvendigt fra talerstolen at dementere, at der var kold luft mellem ham og Svend Auken, kan tages til indtægt for, at der vitterlig var noget om snakken. Havde alt været, som det skulle

være, havde et sådant dementi ikke været nødvendigt.

Set fra ledelsens side kunne det fortolkes som et lyspunkt i kongressens forløb, at licitationsdebatten tog al opmærksomheden. De delegerede fik ikke debatteret og eventuelt samlet sig om vedtagelser, der kunne binde ledelsen unødigt i de forestående forhandlinger om efterløn, dagpengeperioden eller andre af de for Socialdemokratiet vanskelige emner, der stod på efterårets politiske dagsorden. Meldingerne fra de radikales landsmøde varslede jo, at her var der nogle områder, hvor det kunne blive vanskeligt at blive enig regeringspartierne indbyrdes. Og det ville blive endnu vanskeligere, når Venstres holdning til disse spørgsmål skulle tages med i betragtning. I kongresudtalelsen var der således en blød passage om det ønskelige i en senere og mere gradvis tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet. Partiet ville »...fastholde retten til efterløn. Derfor gennemføres nu Socialdemokratiets forslag om et personligt efterlønsbevis, der udstedes, når man fylder 60 år, og på det tidspunkt opfylder betingelserne for at få efterløn. Vi medvirker gerne til at gøre efterlønnen mere fleksibel.«

Hvad der på forhånd havde tegnet til at skulle blive en jubelkongres efter valgsejren og bevarelsen af regeringsmagten trods alle odds kom imidlertid for offentligheden til at stå som endnu en konfliktfyldt etape i partiets igangværende omstillingsproces.

Kongressen valgte partiets kandidater til europaparlamentsvalget den 10. juni 1999. Spidskandidaten blev som ventet Torben Lund. På de næste pladser kom Niels Sindal, John Iversen og Freddy Blak. Først som nummer fem og seks opstillede partiet to kvinder, Charlotte Fuglsang og Helle Thorning-Schmidt.

Uenighed endsige konflikt var bestemt ikke ord, der kunne bruges om forløbet af Venstres

landsmøde den 26.-27. september. Her åndede alt fred og idyl. Partiets transformation fra at forfølge en skarp oppositionspolitik til at forfølge en midtsøgende strategi fik, godt hjulpet af den pæne fremgang i meningsmålingerne, fuld opbakning af de cirka 700 delegerede og 800 gæster. Partiformand Anders Fogh Rasmussen understregede, at partiet ikke havde ultimative krav til efterårets forhandlinger om finanslov og arbejdsmarkedsreform. Alle tal og forslag var til forhandling, men slutresultatet skulle trække i den rigtige retning, fx. flere stramninger på finansloven, nedsættelse af selskabsskatten, dagpengereform, indsats mod ventelisterne til sygehusene og mere valgfrihed mellem det offentlige og det private inden for hjemmehjælp, børnepasning og sygehuse.

Det eneste, der kunne have ansporet til uenighed på landsmødet, var et debatoplæg forfattet af formanden for VU Troels Lund Poulsen, borgmester i København Søren Pind, hovedbestyrelsesmedlem Carsten Blæsberg og kommunalbestyrelsesmedlem i Århus Louise Gade. I oplægget gjorde de sig blandt andet til talsmænd for, at folkepensionen afskaffedes og afløstes af en privat opsparing, skattelettelser og et sikkerhedsnet for personer, som ikke fik sparet sammen, samt at efterlønnen afskaffedes i løbet af ét til to år i stedet for fra år 2007, som var partiets officielle standpunkt. Venstres politiske ordfører Ulla Tørnæs og partiets næstformand Lars Løkke Rasmussen roste forud for landsmødet oplægget for, at det holdt den liberale fane højt, men de fandt det samtidig urealistisk. På landsmødet fastslog partiformanden, at Venstre ville bevare folkepensionen og først ville afskaffe efterlønnen fra år 2007. Og mere debat kom der ikke ud af det oplæg på det tidspunkt. Unægtelig et lidt andet forløb end det som det socialdemokratiske debatoplæg havde givet anledning til.

Heller ikke på Fremskridtspartiets 25. landsmøde den 26.-27. september var der mislyde

af betydning. Ganske vist var der kampafstemning om, hvem der skulle afløse landsformand Johannes Sørensen, som efter 10 år på posten frivilligt trådte tilbage. Men det var en kampafstemning helt uden tidligere tiders dramatik og stærke personlige opgør. Aage Brusgaard valgtes til posten foran folketingsgruppens kandidat Jan Kørpe Christensen, uden at der skal lægges for meget i det, ud over at landsorganisationen fortsat ønskede at markere sin selvstændighed over for folketingsgruppen. Valg til hovedbestyrelsen resulterede i, at det nu kun var jyder, der havde sæde heri. Politisk var landsmødet på sin vis historisk, idet partiets nye skattepolitik blev konfirmeret. Fra at være et skattenægterparti gik det nu ind for, at det skattefri bundfradrag skulle være 45.000 kroner, og at der skulle betales 45% af resten.

Pia Kjærsgaard kunne glæde sig over den totale opbakning, der var omkring hendes person fra de 448 delegerede på Dansk Folkepartis årsmøde den 3.-4. oktober. Hun blev af samtlige 15 amtsformænd på rad og række hyldet for den indsats, hun havde øvet i partiets formative periode og for det gode valgresultat. Både Pia Kjærsgaard og gruppeformand Kristian Thulesen Dahl betonedede kraftigt partiets vilje til at deltage i forligsarbejdet i Folketinget. Det var præcis for at deltage i dette, at partiet i 1995 var dannet i utilfredshed med Fremskridtspartiets daværende alt eller intet holdning. Ud over en understregning af partiets mærkesag, modstanden mod det multietniske samfund, lancerede partiet to nye hovedtemaer, som det ville arbejde for: sygehuse uden ventelister og en kamp for lov og orden. Desuden markerede årsmødet også, at Dansk Folkeparti var et meget forsvarsvenligt parti.

Det var på en anderledes dyster og skæbnesvanger baggrund Det konservative Folkeparti samledes til det 80. landsrådsmøde den 7.-8. november. De omkring 1.300 delegerede og 700 gæster mødte frem med en udadtil

næsten demonstrativt manifesteret vilje til at vise enighed i håbet om, at landsrådet ville markere afslutningen på den opslidende magtkamp. Det var også ved at være på høje tid. Meningsmålingerne havde sendt partiet ned på en tilslutning omkring 6 procent, samme niveau som ved det historisk lave valgresultat på 5,5 procent i 1975. Det organisatoriske apparat var blevet stærkt svækket. Valgnederlaget havde betydet, at partiet mistede omkring fire millioner i partistøtte til landsorganisationen og et beløb i tilsvarende størrelsesorden i støtte til folketingsgruppen. Partiets informations- og pressetjeneste på Christiansborg havde siden 1. august været uden leder og en række stillinger var sparet væk både der og på hovedkontoret i Nyhavn.

Der var stor spænding om, hvorvidt partiets politiske leder Pia Christmas-Møller ville være i stand til i sin landsrådstale at løfte partiet ud af krisen og genskabe roen. Hun valgte at bruge talen til at rette et skarpt angreb på de anonyme kilder i partiet, der efter hendes mening bevidst forsøgte at underminere partiets ledelse og kompetente organer, og som bevidst forsøgte at underminere folketingsgruppens muligheder for at skaffe resultater under forhandlingerne med de andre partier. Denne svada blev ledsaget af et minutlangt stående bifald. Derved markerede baglandet dets træthed, frustration og utilfredshed med folketingsgruppens opførsel. Bifaldet kunne også tolkes som en opbakning til Pia Christmas-Møller, som i talen åbent erkendte, at hun var helt på det rene med, at hun ikke var den rette løsning, og så langt fra løsningen i sig selv, men at hun ikke var bange for at tage ansvaret og gå forrest, nu da hun var blevet bedt om det. Talen gjorde indtryk. Det bekræftedes af de efterfølgende indlæg i debatten. Valgene til hovedbestyrelsen betød en styrkelse af den fløj i partiet, som støttede den siddende ledelse.

Poul Andreassen blev som ventet kåret som formand for landsorganisationen, hvor han

afløste Per Stig Møller. Poul Andreassen meddelte, at han ville udarbejde en handlingsplan for partiets genrejsning, som blandt andet skulle indeholde en revitalisering af det organisatoriske apparat og en gennemgribende modernisering af det konservative parti-program, hvor skattelettelser skulle indgå som et centralt punkt.

Af politiske udmeldinger var det interessant at notere, at Pia Christmas Møller erklærede, at de konservative ikke ville være med til en samlet aftale om finansloven, hvis regeringen fastholdt planerne om massive besparelser på forsvaret i de kommende år. Det var ligefrem en konservativ betingelse, at regeringen lagde besparelserne på hylden. Hermed markerede hun en anden holdning, end den Venstre havde tilkendegivet. Gruppeformand Helge Adam Møller talte for hårdere straffe til voldsforbrydere, lavere skatter til erhvervslivet, øget satsning på uddannelse, især i folkeskolen, og en klar markering af, at Danmark ikke måtte blive et multietnisk samfund.

På EU-området kom der en reel uenighed til udtryk. Den erklærede modstander af unionsudviklingen Frank Dahlgaard ønskede at blive opstillet som en af partiets kandidater til europaparlamentsvalget den 10. juni 1999. Hans begrundelse var, at det stigende antal borgerlige unionsmodstandere også skulle have en konservativ kandidat at stemme på. Men 85 procent af de stemmeberettigede på landsrådet var af en anden mening, så de konservatives kandidatliste kom kun til at indeholde erklærede tilhængere. Listens spidskandidat blev Christian Rovsing efterfulgt af Frode Kristoffersen og Helle Tving Willandsen.

Alt i alt var det den almindelige opfattelse blandt deltagerne, at landsrådsmødets afslutning også markerede en afslutning på stridighederne, at prøvelsernes tid nu langt om længe var forbi. En hvilken som helst anden ud-

gang havde faktisk også været noget nær en katastrofe. Så egentlig var det ganske forventeligt, at de delegerede gav udtryk for den opfattelse. Men håb var nok snarere det rette ord.

I hvert fald gik der ikke mere end tre uger, før der igen var et opgør i folketingsgruppen, som nødvendiggjorde afholdelsen af et ekstraordinært møde den 26. november i folketingsgruppen. Her blev Pia Christmas-Møller og Helge Adam Møller stærkt kritiseret for ikke at have inddraget partiets finansordfører Gitte Seeberg i et af de helt centrale afsluttende møder om finansloven. Også andre gruppemedlemmer følte sig ikke ordentligt orienterede, ligesom flere gav udtryk for, at ledelsen generelt havde håndteret forhandlingerne dårligt og vist manglende strategisk overblik.

Og som om dette ikke var nok, kunne Aktuelt bringe en artikel forfattet under mærket Fluen. Den refererede belastende detaljer fra en fugtig julefrokost i den konservative folketingsgruppe, som udviklede sig til et skænderi, der ifølge artiklen balancerede på kanten af det korporlige. Billedet af et splittet parti, hvor det var personlige fjendskaber og ikke politiske uoverensstemmelser der herskede, blev således endnu en gang udstillet for offentligheden. Partiformand Poul Andreassen erklærede, at kræfter i eller uden for gruppen forsøgte at skade partiet, hvorfor han ville tale med hvert enkelt medlem af gruppen for at finde frem til, hvem den anonyme kilde var. Nye opgør var således i vente efter juleferien.

Så var det anderledes hyggeligt og fredsommeligt, da Centrum-Demokraterne fejrede partiets 25 års jubilæum på landsmødet den 7.-8. november, partiets fætter og kusine fest, som de selv har omtalt deres landsmøde. Festlighederne i den anledning, blandt andet udnævnelsen af partiets stifter Erhard Jakobsen til æresmedlem, overskyggede de politi-

ske budskaber af hvilke der heller ikke var nogle nye. Det skulle da lige være, at både partiformand Mimi Jakobsen og gruppeformand Peter Duetoft var grumme trætte af, at partiet blev opfattet som et parti for parcelhusejere og bilister og ikke som et parti for varme, kærlighed, omsorg og medmenneskelighed!

Der var, som det er fremgået af ovenstående, ikke kommet udmeldinger fra partiernes landsmøder, som kunne forrykke billedet af, at efterårets politiske forhandlinger mellem de betydende partier ville finde sted i en forsonlig og kompromisvillig atmosfære.

Regeringen fremlagde forslaget til finanslov for 1999 den 25. august. Det viste besparelser på 4.8 milliarder kroner og nye initiativer for 1.1 milliarder. Forslaget indebar blandt andet en sænkning af selskabsbeskatningen fra 34% til 32%, besparelser på boligstøtten, aktivitetsindskrænkninger på daghøjskoler og samlede besparelser på overførselsindkomsterne på 1.6 milliarder kroner uden at de i øvrigt var specificeret nøjere. Det var plads til forhandlinger.

Ved præsentationen af finanslovsforslaget understregede finansminister Mogens Lyketoft, at danskerne samlet set skulle arbejde mere i fremtiden, hvis der fortsat skulle være råd til velfærden. Han lagde således op til, at reformer af arbejdsmarkedet og førtidspensionen skulle kædes sammen med forhandlingerne om finansloven, idet han yderligere tilføjede, at han så det som en selvstændig kvalitet, at et forlig blev bredt funderet, uden han af den grund dog ville deponere sin handlefrihed hos Anders Fogh Rasmussen. Med denne bemærkning, sammenholdt med forslagets indhold, havde han mere end antydning, at regeringen stræbte efter et forlig til højre side i folketingssalen.

Venstre og Det konservative Folkeparti fremlagde hver deres forslag til finanslov hen-

holdsvis den 4. og den 7. september. Begge partier krævede større besparelse end regeringens forslag indeholdt, de konservative i alt 21 milliarder kroner, Venstre 11.6 milliarder kroner, ligesom de begge krævede, at en væsentlig del af disse besparelser skulle hentes ved en nedsættelse af dagpengeperioden fra fem til tre år. På udgiftssiden ønskede de begge forbedringer for erhvervslivet i størrelsesordenen 4 milliarder kroner og flere penge til sundhedssektoren. Netto ville de konservative spare godt 11 milliarder, Venstre 6,5 milliarder. Begge partier ledsagede deres præsentationer af forslagene med en understregning af, at de var parate til realitetsdrøftelser med regeringen. Især signalerne fra Venstre var ganske anderledes imødekomende, end tilfældet havde været i de foregående år. Partiets forslag var om ikke finpudset så dog høvlet sådan til, at de værste knaster set med regeringens øjne på forhånd var blevet reduceret til forhandlelige størrelser.

De trepartsforhandlinger mellem LO, DA og regeringen, som påbegyndtes den 31. august, skulle vise sig at få en stor indflydelse på forløbet af finanslovsforhandlingerne. Allerede i slutningen af september nåede LO og DA til enighed om en arbejdsmarkedsreform, som blandt andet indebar en afkorting af dagpengeperioden fra fem til fire år, en fjernelse af dagpengesystemets særregler for de 50-54-årige, stramninger af rådighedsreglerne samt fremrykning af aktiveringsindsatsen. Når de to hovedorganisationer på arbejdsmarkedet havde forhandlet sig til enighed, var det overordentlig vanskeligt, ja nærmest umuligt, for regeringen ikke at tilslutte sig indholdet, hvad den da også gjorde den 29. september. Men aftalen skabte nogen uro både blandt LO's medlemmer og i den socialdemokratiske gruppe, hvor en række medlemmer mente, at de igen var blevet stillet over for en fuldbyrdet kendsgerning, uden at baglandet var blevet hørt. Især nedsættelsen af dagpengeperioden og fjernelse

af særreglerne for de 50-54-årige mødte modstand.

Endnu inden aftalen var udmøntet i lovforslag, meddelte Venstres formand Anders Fogh Rasmussen den 30. september, at partiet støttede reformen på betingelse af, at regeringen nøje fulgte forslagene i trepartsaftalen. Hermed var der overraskende hurtigt og smertefrit sluttet forlig om en arbejdsmarkedsreform. Set fra finansministerens stol måske for hurtigt og for smertefrit. Det forløb således, at aftalen mellem DA og LO kom på tværs af hans forhandlingsstrategi i finanslovsforhandlingerne. Med en allerede indgået aftale om en afkorting af dagpengeperioden og stramninger af rådighedsreglerne, kunne disse elementer nemlig ikke længere bruges af regeringen som en indrømmelse givet i den sidste fase af finanslovsforhandlingerne for at afpresse Venstre indrømmelser på andre felter. At Anders Fogh Rasmussen var særdeles opmærksom på dette forhold, fremgik af hans udtalelse om, at nu hvor efterårets første store opgave var løst, kunne forhandlerne koncentrere sig om andre områder, der betød meget for Venstre. For at opnå dette havde Venstre fx. givet køb på, at dagpengeperioden blev på fire og ikke tre år.

Forløbet var endnu en illustration af, at interesserne i den faglige og den parlamentariske del af den socialdemokratisk ledede arbejderbevægelse ikke nødvendigvis var samstemmende, og at koordineringen ikke var perfekt. LO havde en selvstændig interesse i at demonstrere sin eksistensberettigelse som hovedorganisation, hvilket kom på tværs af den socialdemokratiske ledelses muligheder for at forfølge sine parlamentariske interesser. En ikke uvæsentlig illustration af, at de traditionelle faste bånd mellem partierne og interesseorganisationerne var i stadig opløsning, blev leveret den 7. oktober. Den dag mødtes LO's og Venstres ledelse til en drøftelse af de arbejdsmarkedspolitiske spørgsmål. Begge parter fandt, at det var nyttigt og

nødvendigt, at de var velorienterede om hindens synspunkter, så kontakten ville blive vedligeholdt fremover.

Statsministerens åbningstale ved folketingsårets begyndelse den 6. oktober og den efterfølgende åbningsdebat indeholdt ikke væsentlige nye politiske initiativer eller signaler. Der var dog nogle linier i statsministerens manuskript til trontalen, som var nye, og som skabte problemer for ham. Disse linier indeholdt en omtale af en ny metode til at beregne dagpengene på. Det tekniske indhold skal ikke refereres her. Det politisk interessante var, at SID's formand Poul Erik Skov Christensen på det skarpeste tog afstand fra denne metode, således som SID også tidligere havde gjort. SID's ledelse havde i forvejen haft store problemer med at overbevise medlemmerne om fordelene ved, at forbundet havde tilsluttet sig trepartsaftalen. I den indgik den nye beregningsmetode ikke. Da SID fandt, at metoden var en væsentlig forringelse for medlemmerne, meddelte forbundet den 7. oktober, at det ikke længere stod bag trepartsforliget. Også her blev der altså blotlagt en uoverensstemmelse mellem den socialdemokratiske ledelse og et socialdemokratisk ledet fagforbund, foruden mellem SID og LO. Ikke ubetydelige dele af de traditionelle kernetropper i det socialdemokratiske bagland havde svært ved at følge partiledelsens politik.

Åbningstalen viste, at regeringen fortsat sigtede mod at indgå forlig med Venstre, og det blev ikke afvist. Også venstrefløjspartierne fandt, at åbningstalen var en invitation til den borgerlige fløj. Socialistisk Folkeparti håbede dog på, at forhandlingerne endte med et kludetæppe-forlig, hvor partiet kunne være med på nogle delelementer, medens Enhedslisten var mere afvisende. Afstanden til regeringens politik var ganske enkelt for stor. De parlamentariske realiteter pegede således på, at regeringen skulle hente flertallet til højre i folketingssalen, da det forekom usandsynligt,

at de to midterpartier, Centrum-Demokraterne og Kristeligt Folkeparti, var interesseret i at slutte forlig med regeringen uden Venstres deltagelse, nu da Venstre var så forhippet på at få genskabt firkløverkonstellationen. At de skulle deltage i et forlig mellem dem, Socialistisk Folkeparti og regeringen var alene en matematisk og ikke en politisk mulighed. Til forskel fra de foregående par år kunne forhandlingerne om finansloven denne gang finde sted ud fra en vished om, at et flertal i hvert fald ikke ville stemme imod ved den endelige afstemning, altså at finansloven ikke ville blive brugt til at afprøve regeringens parlamentariske grundlag.

Den 28. oktober indledtes forhandlingerne. Alle partier blev inviteret til møder hos finansministeren. Også Dansk Folkeparti og Fremskridtspartiet som ellers ikke havde fået en sådan invitation i de sidste fire år. Men det var nok også mere en formssag, end det var udtryk for, at regeringen ville gå i reelle forhandlinger med dem. Et forslag fra Fremskridtspartiet om, at de borgerlige partier aftalte en fælles strategi, blev omgående afvist af Venstre og Det konservative Folkeparti. Enhedslisten meddelte den 12. november, at partiet ikke var interesseret i at være med længere, hvilket klart svækkede Socialistisk Folkepartis forhandlingsposition. Uden Enhedslisten kunne der ikke skabes et flertal til venstre for midten, hvorfor Socialistisk Folkeparti blev uinteressant for regeringen. Det var og vedblev med at være mellem regeringen og Venstre, at et forlig skulle findes.

Det lattede noget på forhandlingerne, at regeringen tilkendegav, at den ikke ville fremsætte et forslag om en større førtidspensionsordning i løbet af efteråret. De væsentligste punkter, der herefter til forhandling i den afsluttende fase, var foruden væsentligt større besparelser eller indtægter på statsbudgettet end dem regeringens oprindelige forslag indeholdt: 1) en indsats mod ventelisterne på sygehusene og hvor uenigheden stod om-

kring den rolle de private sygehuse skulle spille i den sammenhæng, 2) større lettelse til erhvervslivet end regeringens udspil, 3) udmøntning af aftalen mellem LO og DA i en arbejdsmarkedsreform, 4) en reform af efterlønnen som skulle gøre det mere attraktivt at blive længere på arbejdsmarkedet, 5) en reform af boligstøtten, 6) et forlig om kriminalforsorgen der blandt andet skulle sikre store investeringer i nye fængsler, 7) en reform af reglerne for medicintilskud der skulle gøre medicinen dyrere for almindelige borgere og billigere for patienter med et stort medicinforbrug og 8) en garanti for at forsvaret ikke allerede fra 1999 blev tvunget til at planlægge efter de budgetoverslagstal, som indgik i regeringens fremskrivning af forsvarsudgifterne.

Efter fortrolige underhåndsforhandlinger alene mellem finansminister Mogens Lykketoft og Venstres formand Anders Fogh Rasmussen lykkedes det natten til den 25. november at slutte et forlig mellem regeringen, Venstre, Det konservative Folkeparti, Centrum-Demokraterne og Kristeligt Folkeparti.

Forliget var mere omfattende og dybtgående, end mange politiske iagttagere på forhånd havde ventet. Blandt de væsentligste og politisk interessante punkter kan nævnes besparelse på godt otte milliarder; nedsættelse af selskabsskatten fra 34 til 32 procent samt en hensigtserklæring om en yderligere nedsættelse til 30 procent i år 2000; en ventelistegaranti på livstruende sygdomme i form af at kunne amtet ikke selv klare behandlingen skulle private eller udenlandske sygehuse inddrages; boligstøtten ændredes således at pensionisternes formue skulle medtages, når grundlaget for boligstøtten blev beregnet; arbejdsmarkedsreformen som den var aftalt mellem DA og LO, samt at regeringen senest den 1. marts 1999 skulle præsentere et udspil til forhandlingerne om et nyt forsvarsforlig.

Det helt afgørende nye var omfattende ændringer på pensions- og efterlønsområdet. Folkepensionsalderen blev nedsat fra 67 til 65 år. For at blive berettiget til at få efterløn skulle lønmodtageren fremover have været medlem af en arbejdsløshedskasse i 25 år inden for de seneste 30 år samt have betalt et særskilt efterlønsbidrag. Forsikringsprincippet var dermed indført i ordningen. Alle der var berettigede til efterlønnen kunne få udstedt et efterlønsbevis. For at tilskynde lønmodtagerne til at blive på arbejdsmarkedet så længe som muligt, nedsattes satsen for dem, der gik på efterløn som 60-årige til 91 procent af de maksimale dagpenge. Udskød man derimod efterlønnen til efter 62-års fødselsdagen, opnåede man 100 procent af de maksimale dagpenge. Desuden indførtes et skattefradrag på 103.200 kroner til dem, der først trak sig tilbage fra arbejdsmarkedet som 65-årige uden at have gjort brug af ordningen. Kapitalpensionen skulle fremover modregnes i efterlønnen.

Forligsparterne udtrykte stor tilfredshed med resultatet. Der var nu for alvor taget hul på de strukturreformer, som velfærdsdebatten så længe havde kredset om. Dertil kom, at der var et meget bredt flertal bag forliget, hvilket skulle sikre ro og stabilitet omkring ordningerne. Ikke mindst Socialdemokratiet pointerede, at nu var usikkerheden om efterlønsordningen definitivt fjernet, da både Venstre og Det konservative Folkeparti, som begge havde ønsket den helt afskaffet, var deltagere i forliget. Den radikale leder Marianne Jelved fremhævede som noget positivt, at med vedtagelsen af Pinsepakken i juni 1998 og nu med indgåelsen af finanslovsforliget havde regeringen opnået at gøre de fleste af Folketingets partier delagtige i og dermed også forpligtede af gennemførelsen af de store strukturforandringer.

Hvad der for forhandlerne så ud til at være et vellykket klassisk dansk forligsresultat, hvor parterne havde både givet og taget, skulle

imidlertid hurtigt vise sig at skabe store problemer for Socialdemokratiet og dermed for regeringen. De konservative erklærede stik imod meldingerne fra de øvrige forligspartier og til deres store irritation, at aftalen om efterlønnen i princippet kun var for ét år, og derfor kunne ændres igen. Selvom Anders Fogh Rasmussen garanterede, at han ikke som leder af en eventuelt kommende borgerlig-liberal regering ønskede at røkke ved efterlønnen, havde de konservatives udtalelse sat fingeren på et af de ømmeste punkter: kunne lønmodtagerne disponere langsigtet i tillid til, at den nu aftalte ordning også var gældende, når de en gang om mange år ville benytte sig af den. Forliget var jo i sig selv et dementi af, at sådanne ordninger ikke blev ændret efter en årrække.

Så sent som i valgkampens slutfase i marts 1998 havde statsminister Poul Nyrup Rasmussen erklæret, at »så længe Socialdemokratiet er i regering, er vi garanti for, at efterlønnen ikke forringes«. Selvom ordningen som sådan stadig bestod, var det derfor mange vælgeres opfattelse, at de store ændringer, der nu var blevet aftalt, betød, at statsministeren og Socialdemokratiet havde begået løftebrud. De følte sig ganske enkelt snydt. Dertil kom, at den teknisk komplicerede aftale indeholdt en lang række bestemmelser, som endnu ikke var afklarede endsige formidlet til befolkningen. Også dette skabte usikkerhed og frustration. Endelig og ikke mindst var der tale om en forringelse af ordningen for de 60 til 62 årige, og om at forsikringsprincippet var indført ved, at ordningen var gjort frivillig og afhængig af at lønmodtageren selv bidrog til finansieringen gennem et efterlønskontingent. Det var forhold, som bestemt ikke faldt i god jord blandt især SIDs medlemmer, for hvem fastholdelsen af en fuldt statsfinansieret og solidarisk ordning klart var at foretrække. Formanden for SID Povl Erik Skov Christensen udtalte, at hans medlemmer havde forventet, at Socialdemokratiet – af alle partier – havde været garan-

ten for, at dem som efterlønsordningen i 1979 var blevet lavet for, dem skulle den ikke forringes for. Det var efter hans opfattelse lige præcist det, der nu var sket.

Alt dette – og mere til – gjorde, at en sand protestbølge rejste sig blandt fagbevægelsens medlemmer. Anført af SID meldte flere fagforbund sig bag den skarpe kritik. Den 3. december samledes omkring 700 tillidsmænd til protestmøde i Nørrebrohallen i København. Kritikken af Socialdemokratiets ledelse var stærk og omfattende og beskyldningen om løftebrud stod tykt i luften. Fra mange fagforeninger indløb meddelelser om, at deres medlemmer nu underskrev en erklæring om, at de ikke længere ville lade en del af deres kontingent gå til støtte for Socialdemokratiet.

Den hårde kritik fra fagbevægelsen fik forligspartierne til ændre aftalen på nogle punkter. Eksempelvis at folk, som havde under 200.000 kroner stående på en kapitalpension, ville slippe for modregning, hvis de gik på efterløn som 60-årig, og også at de indbetalte personlige bidrag ville blive udbetalt i tilfælde af invaliditet eller død, eller hvis efterlønsordningen blev grundlæggende ændret. Et nyt krav fra LO om, at alle med mere end 35 års anciennitet på arbejdsmarkedet skulle have ret til efterløn efter de gamle regler, blev derimod afvist af forligspartierne. De fandt efterhånden, at fagbevægelsen var ved at overspille sin rolle, og Venstres politiske ordfører Ulla Tørnæs gav udtryk for, at fagbevægelsens mange krav og forslag tenderede mod chikane, der alene sigtede mod at forsinke vedtagelsen af ordningen. En forsinkelse af dens ikrafttræden kunne dog under alle omstændigheder næppe undgås på grund af en række tekniske problemer og de uventede effekter af aftalen, som vedblev med at dukke op. Efterhånden mindskedes intensiteten i fagbevægelsens protest. Strejker af betydning blev der ikke gjort alvor af, og en de-

monstration foran Christiansborg var kun sparsomt besøgt.

Den 17. december blev finansloven planmæssigt vedtaget med de seks forligspartiers stemmer (SD, RV, V, KF, CD, KRF). Imod stemte Socialistisk Folkeparti, Enhedslisten, Dansk Folkeparti og Fremskridtspartiet.

Tilbage stod et forpjusket og kriseramt Socialdemokrati. En meget alvorlig tillidskløft var opstået mellem partiet og store dele af fagbevægelsen og meget pegede på, at det ikke kun var en tillidskløft, men at der også var tale om en forståelseskøft og om en lodret uenighed af fordelingspolitisk karakter. Parti-ledelsen blev endnu en gang stærkt kritiseret for at beslutte og gennemføre væsentlige reformer, uden at den på forhånd havde sikret sig baglandets forståelse og opbakning.

Politisk lederskab består i at gennemføre den politik, man finder nødvendig og rigtig, også når den er upopulær. Det kan være, at den socialdemokratiske top på forhånd havde erkendt, at det ikke ville lykkes for den at overbevise baglandet om nødvendigheden af reformerne, inden de blev vedtaget. Ved at tage debatten inden – for slet ikke at tale om under selve forligsforhandlingerne – kunne partiet blive blokeret og desuden risikere at sætte regeringssamarbejdet med de radikale over styr. Så hellere tage skraldet efter at det nødvendige arbejde var gjort og så forklare sig bagefter.

Men politisk lederskab består også i at sikre sig accept og tilslutning. Dette havde Socialdemokratiets ledelse ikke formået. Det var fremgået med al ønskelig tydelighed af begivenhedsforløbet. Og det blev kraftigt understreget af det styrtdyk partiet oplevede i meningsmålingerne. De viste samstemmende, at tilslutningen til partiet var faldet fra 36 procent ved valget i marts 1998 til et niveau omkring 20 procent. Den laveste tilslutning partiet nogensinde havde oplevet i al den tid,

meningsmålinger var gennemført. At et parti, især når det har regeringsansvar, kan opleve tilbagegang i meningsmålingerne, er der intet usædvanligt i. Det havde Socialdemokratiet oplevet mange gange før. Men denne gang var tilbagegangen så stor, at det rejste spørgsmålet, om det ikke ville blive umuligt at rette tallene helt og fuldt op igen. I perioden fra 1945 til 1971 var Socialdemokratiets gennemsnitlige vælgertilslutning ved valgene på knap 39 procent, fra 1973 til 1998 knap 33 procent. Var det endnu et sådant niveau-skift, som nu var indtrådt for Socialdemokratiet?

Partiets ledelse satte sin lid til, at en omfattende informationskampagne og mødeaktivitet i partiorganisationen ville skabe forståelse for dens handling og genoprette vælgertilslutningen. Den håbede på at kunne overbevise partiets og fagbevægelsens medlemmer om, at det nationaløkonomisk var nødvendigt at ændre efterlønsordningen, så flere blev længere på arbejdsmarkedet. Om at ordningen nu var sikret ved, at de partier, der ville have den helt afskaffet, faktisk havde tilsluttet sig forliget. Om at ordningen på sigt ville blive til gavn for lønmodtagerne. Om at det var det bedst mulige resultat, når den parlamentariske situation var, som den var.

Tilbage stod dog løftebruddet i forhold til udtalelserne under valgkampen. Derfor gik statsministeren så vidt, at han den 13. december via TV, radio og aviser fremsatte en offentlig undskyldning. Men umiddelbart ændrede det intet. Til sin store frustration og forundring måtte den socialdemokratiske ledelse konstatere, at på trods af at Venstre var gået til valg blandt andet på en afskaffelse af efterlønsordningen for alle, der ikke var fyldt 50 år, så øgede partiets sin tilslutning fra 24 procent ved valget til et niveau omkring 36-38 procent. Som salt i såret kunne den endvidere af målinger konstatere, at selvom en stor del af de socialdemokratiske vælgere ikke vidste, hvilket parti de nu ville stemme på, så

var der også en del, der tilkendegav, at de vil le stemme på Venstre. Der skete tilsyneladende noget nyt og anderledes i vælgerkorpset.

Det havde efter valget i marts 1998 været den dominerende opfattelse, at regeringen, hvis den holdt sammen indbyrdes, kunne blive siddende valgperioden ud. Med de meget store forskydninger meningsmålingerne registrerede i vælgerkorpset, forekom dette ikke længere en helt så sikker spådom. Den strategiske situation for partierne var forandret. Et Socialdemokrati med en tilslutning på omkring 20 procent, og et Venstre der nærmede sig de 40 procent kunne lede til, at socialdemokraterne fik den opfattelse, at de nu var ved at være brugt op af de radikale. Tilsvarende at de radikale nu havde gennemført de strukturforandringer og ændringer af velfærdssystemerne, som kun kunne gennemføres med Socialdemokratiet ved regeringsmagten. Det var måske også at forvente, at Venstre efter nu at have demonstreret den midtsøgende linje og vasket det ideologisk skarpe og konfrontationprægede image væk, ville sætte forligsprisen så meget op, at det blev nærmest umuligt for Socialdemokratiet at betale den. Selvom det sandsynligste nok var, at firkløverkonstellationen først skulle fasttømmes og de radikale – især de unge radikale – overbevises om, at en videre reformering af velfærdssystemerne bedst blev gennemført under en borgerlige-liberal regering, ville Venstre så alligevel kunne modstå fristelsen til at benytte en situation til at få udskrevet et valg, indkassere den store mandatfremgang partiet stod til og fremtvinge et regeringsskifte.

Socialistisk Folkeparti og Enhedslisten var meget kritiske overfor Socialdemokratiet, men de var også på det rene med, at et valg sandsynligvis ville betyde, at en borgerlig regering ville blive resultatet. Men den forværring af den danske økonomi, som indtrådte i løbet af efteråret, kunne nødvendiggøre økonomiske indgreb. Den generelle økonomiske politik, hvor væsentlige dele var fastlagt i Pinsepakken, havde Venstre ikke taget medansvar for gennem aftalerne med regeringen. Ville de to venstrefløjspartier så i givet fald være parate til økonomiske indgreb, og ville disse indgreb kunne blive med et indhold, som den socialdemokratiske ledelse, for ikke at tale om de radikale, kunne acceptere. Eller ville Socialistisk Folkeparti og Enhedslisten netop spille på den vælgergevinst, de mente at kunne opnå ved at appellere til de menige socialdemokrater og fagforeningsmedlemmer. Hvis blot én af dem valgte den strategi, var regeringens flertalsmulighed til den side i folketingssalen væk.

Under alle omstændigheder: regeringens parlamentariske basis var ikke blevet styrket af efterårets begivenheder trods det brede forlig om finansloven. De store bevægelser i vælgerkorpset skabte uro. Regeringens interne sammenhold var blevet sat på en alvorlig prøve. Venstres behov for tid til at sikre sig fast støtte fra midterpartierne kunne sikre regeringen en tid endnu. Men hvor længe?

Manuskriptet afsluttet den 1. marts.